

23.3.2018

EOAK/6374/2017

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

MATKAPUHELIMEN SORMENJÄLKILUKITUKSEN AVAAMINEN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli kantelussaan Lounais-Suomen poliisilaitoksen poliisimiesten menettelyä matkapuhelimensa sormenjälkilukituksen avaamista koskevassa asiassa. Kantelussa kerrottiin poliisin käyttäneen lukituksen avaamiseen voimakeinoja. Kantelun mukaan voimakeinojen käyttöön oli osallistunut viisi poliisimiestä, joista kaksi oli vääntänyt epäillyn käsiä selän taakse, yksi painanut päätä takaraivosta ja kaksi on pitänyt jaloista kiinni. Poliisin menettely on aiheuttanut kantelijan vasemmassa kädessä niin kovaa kipua, että hänen on ollut pakko taipua poliisin tahtoon ja avata puhelimensa lukitus.

Kantelun mukaan poliisin menettely on ollut lainvastaista, koska se on rikkonut oikeudenmukaisen rikosprosessin keskeisiin periaatteisiin kuuluvaa itsekriminointisuoja, jonka mukaan epäillyllä ei ole velvollisuutta myötävaikuttaa häneen kohdistuvan rikosepäilyyn selvittämiseen. Näin ollen epäillyllä ei ole velvollisuutta edesauttaa tutkintaviranomaista epäillyn puhelimen avaamiseksi. Poliisilla ei ole ollut oikeutta käyttää epäiltyyn kohdistuvia voimakeinoja puhelimen avaamiseksi. Kantelijan käsityksen mukaan voimakeinoista päättäneet ja niiden käyttöön osallistuneet ovat mahdollisesti syyllistyneet asiassa virka- ja pahoinpitelyrikoksiin.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Selvitysten sisältöä

Rikoskomisario A:n selvitys

Asiassa tutkinnanjohtajana toiminut rikoskomisario A kertoo selvityksessään, että kantelija sekä hänen rikoskumppaninsa otettiin kiinni 5.6.2017 Porissa epäiltynä varkauteen. Esitutkinnaassa ilmenneiden seikkojen perusteella epäillyksi rikosnimikkeeksi muutettiin 7.6.2017 törkeä varkaus.

Kantelijalla oli hallussaan kosketusnäytöllinen älypuhelin. Koska kyseessä oli epäilty varkaus ja oli oletettavaa, että laite-etsinnällä saadaan tieto tai tietoja, kuten esimerkiksi sijainti- ja navigointitietoja tai epäillyn käymää viestiliikennettä, A:n mukaan oli olemassa edellytykset laite-etsinnän tekemiseen. Näillä tiedoilla voitiin A:n arvion mukaan olettaa saatavan selville muun muassa omaisuusrikoksen tapahtumapaikka, kun anastettu omaisuus ja epäillyt tavattiin maastosta sekä selvitystä epäiltyjen osallisuudesta epäiltyyn rikokseen.

Ottaen huomioon edellä mainitut seikat, asian selvittämisen intressi sekä kokonaisarvio A teki päätöksen laite-etsinnän kohdistamisesta kantelijan älypuhelimeen heti kiinniottopäivänä. Ennen laite-etsinnän suorittamista ilmeni, että älypuhelin oli suojattu sormenjälkilukituksella. Samassa yhteydessä A:lle esitettiin arvio siitä, että kantelija ei todennäköisesti tule itse lukitusta avaamaan tai antamaan lukituksen avaamiseen tarvittavaa koodia.

Edellä mainittujen tietojen valossa A arvioi laite-etsinnän toteuttamista uudelleen pakkokeinolain suhteellisuusperiaatteen sekä vähimmän haitan periaatteen valossa.

Poliisilla oli siis tutkinnassa laite-etsintäpäätöstä tehtäessä epäilty varkaus. Kantelija kiisti syyllistyneensä mihinkään rikokseen. Sitten poliisi oli saanut käyttöönsä ensimmäiset tiedot ja viitteet siitä, että kantelija liittyisi useampaan rikokseen Suomessa. Kantelijan myös tiedettiin tulleen Suomeen Latviasta ja olleen maassa muutaman päivän ennen kiinnijäämistään.

Rikoskomisario A:n suorittaman kokonaisarvion perusteella oli selvää, että laite-etsinnän toteuttaminen on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi, koska molemmat kiinniotetut rikoksesta epäillyt kiistivät syyllistyneensä mihinkään rikokseen ja ensimmäiset viitteet toiminnan suunnitelmallisuudesta olivat jo käsillä. Siten pakkokeinon käyttö oli myös puolustettavaa. Toisaalta oli tiedossa, että laitteen suojauksen purkaminen voi olla mahdotonta tai joka tapauksessa se tulisi viemään aikaa niin paljon, ettei laitteen sisältämä tieto olisi ollut riittävän ajoissa esitutkinnan ja siihen mahdollisesti liittyvien muiden pakkokeinojen, kuten vangitsemisen, turvaamiseksi. Päätös suojauksen avaamisesta tarvittaessa voimakeinoin oli siis tehtävä viipymättä. Kantelija oli tuona ajankohtana pidätettynä ja hänet vangittiin 8.6.2017 Satakunnan käräjäoikeuden päätöksellä todennäköisin syin epäiltynä törkeään varkauteen.

A kertoo olleensa päätöstä tehdessään tietoinen eduskunnan oikeusasiamiehen 12.12.2016 antamasta ratkaisusta (dnro 2296/4/15), jossa oli kysymys vastaavanlaisesta tilanteesta matkapuhelimen sormenjälkilukituksen avaamiseksi.

A teki päätöksen, että tutkittavassa asiassa matkapuhelimen sormenjälkilukituksen avaamiseksi eli henkilötuntomerkkien ottamiseksi voitaisiin tarvittaessa käyttää lievintä, tehokasta ja toimivaa voimakeinoja. Kokonaisuutena arvioiden tätä ei myöskään voitu pitää suhteellisuusperiaatteen tai vähimmän haitan periaatteen vastaisena.

A:n tekemän päätöksen perusteella poliisilaitoksen ICT-tutkija, rikosylikonstaapeli B:n suunnittelemana ja johdolla toteutettiin matkapuhelimen sormenjälkisuojauksen purkamiseen tähtäävät toimenpiteet 7.6.2017 Porin poliisiaseman poliisivankilassa latvian kielen tulkin välityksellä.

Suoritettujen toimenpiteiden jälkeen A oli saanut tiedon, että kantelija oli kieltäytynyt avaamasta suojausta pyynnöstä ja poliisiin varoitettua voimakeinojen käytöstä tämä oli haistattanut poliisille "vitut" ja siten vastustanut henkilötuntomerkkien ottamista eli samalla vastustanut virkatehtävän suorittamista. Näin ollen virkatehtävän suorittamiseksi oli jouduttu käyttämään fyysisiä voimakeinoja kiinnipitämistä ja kantelijan nyrkkien avaamista. A:n tietoon tuli myös, että kantelija oli kesken toimenpiteiden ilmaissut oma-aloitteisesti halunsa yhteistyöstä ja avaavansa suojauksen vapaaehtoisesti. Fyysisten voimakeinojen käytöstä ei aiheutunut kantelijalle vammoja.

A:n näkemyksen mukaan varautumalla voimakeinojen käyttöön suunnitteleamalla toimintaa ja varaamalla toimenpidettä toteuttamaan riittävästi resursseja on voitu varmistaa voimakeinojen hallittu ja ammattimainen käyttö. Tällä on voitu muun muassa vähentää voimakeinojen käytön seurauksena syntyvää vahinkojen riskiä. Usein myös riittävä henkilömäärä saa pakkokeinon kohteen luopumaan vastarinnasta. Tämän lisäksi varoittamalla voimakeinojen käytöstä toimenpiteet toteuttaneet poliisit olivat jättäneet kantelijalle toisintoimimismahdollisuuden. Edellä mainitut seikat huomioiden toimenpiteeseen osallistuneet henkilöt ovat noudattaneet poliisilain voimakeinojen käyttöä ohjaavaa sääntelyä. Voimakeinot ovat olleet oikeassa suhteessa tehtävä tärkeyteen ja kiireellisyyteen, vastarinnan vaarallisuuteen, käytettävissä oleviin voimavaroihin ja myös kokonaisuutena arvioiden.

A toteaa edelleen, että kantelussa esiin tuodut seikat voimakeinojen käytöstä aiheuttaneesta kivusta voivat sinänsä pitää paikkansa, koska tilanteessa on kantelijan vastarinnan vuoksi jouduttu käyttämään fyysisiä voimakeinoja. Yksi fyysisen voimankäytön vaikuttamismekanismista on kivun tuottaminen ja näin ollen toimivaltuuden piiriin kuuluvaa ja siten laillista. Asiassa on myös merkityksellistä se, että fyysinen voimankäyttö on poliisin voimakeinoista lievin. Joka tapauksessa kipu on kaikesta päätellen ollut hetkellistä, eikä se ole aiheuttanut vammoja, koska kantelija ei ole missään vaiheessa vapauden menetyksensä aika tuonut tällaista ilmi. Näin ollen voimakeinojen käyttö ei missään olosuhteissa ole voinut olla liian voimakasta puolustettavuuteen nähden. A kertoo myös tavanneensa kantelijan henkilökohtaisesti 8.6.2017 vangitsemisoikeudenkäynnissä Porin poliisiaseman poliisivankilalla, eikä kantelija tai hänen avustajansa ole tuonut ilmi asiaan liittyviä seikkoja, jotka olisivat antaneet A:lle aiheen ryhtyä toimenpiteisiin.

Laite-etsintä kantelijan puhelimeen saatiin toteutettua ja sen sisältämä tieto on ollut ratkaiseva lähes kymmenen eri omaisuusrikoksen selvittämisessä sekä kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden paljastamisessa. Tietoa oli muun muassa rikoskohteista ja anastetusta omaisuudesta. Lisäksi tietojen perusteella poliisi pystyi selvittämään viestiliikenteen perusteella Latviasta toimintaa johtaneen henkilön ja esitutinnan perusteella kyseessä on järjestäytyneestä rajat ylittävästä omaisuusrikollisuudesta. Mainittu toimintaa johtanut henkilö on sittemmin luovutettu Suomeen rikosprosessiin. A toteaa lopuksi, että hänen näkemyksensä mukaan on vaikeaa käytännössä löytää ammattimaisemmin ja lainmukaisemmin harkittua, suunniteltua, johdettua ja toteutettua toimintaa kuin tämä puheena oleva tapaus.

Rikosylikonstaapeli B:n selvitys

Rikosylikonstaapeli B kertoo olleensa suorittamassa sormenjälkilukituksen avaamiseen tähtäävää toimenpidettä yhteensä kuuden poliisimiehen sekä yhden poliisivankilan vartijan kanssa.

B kertoo käyneensä toimenpiteeseen osallistuneiden kanssa lävitse toimenpiteen tarkoituksen ennen kantelijan säilytystilaan menoa. B oli kertonut, että mikäli joudutaan sellaiseen tilanteeseen, jossa kantelija kieltäytyy avaamasta puhelinta vapaaehtoisesti, olisi voimaa käytettävä vain sen verran, että mahdollinen vastarinta saataisiin murrettua.

B oli kysynyt kantelijalta tulkin välityksellä, haluaako hän avata hallussaan olleen älypuhelimien sormenjälkilukituksen. Samalla kantelijalle kerrottiin, että mikäli hän ei vapaaehtoisesti suostu toimenpiteeseen, niin viitaten voimassa oleviin säädöksiin, tilanteessa tultaisiin käyttämään sen verran voimaa, että kantelijan sormi saadaan asetettua sormenjälkitunnistimelle. Kantelija ilmoitti tulkin välityksellä, että poliisit "voivat painua vittuun" ja hän ei suostu toimenpiteeseen.

Toimenpiteen alussa kantelija istui säilytystilan sängyllä ja hänet kaadettiin hallitusti selälleen sängyn patjan päälle, jossa häntä pidettiin aloillaan. B:n mukaan kantelija vastusti voimakkaasti toimenpidettä rimpuilemalla ja pitämällä käsiään nyrkissä. Nyrkkejä saatiin kuitenkin avattua siten, että puhelimeen voitiin kokeilla peukaloa ja etusormea.

Sormien tunnistimelle asettamisen aikana kantelija puhui jotain latviaksi ja tilanne keskeytettiin. Kantelijaa pidettiin kuitenkin edelleen aloillaan sängyllä. B kysyi tulkin välityksellä, mitä kantelija haluaa sanoa. Kantelija ilmoitti avaavansa puhelimensa lukituksen PIN-koodin avulla. B oli esittänyt tarkentavan kysymyksen, haluaako kantelija vapaaehtoisesti avata puhelimen lukituksen PIN-koodilla, johon kantelija vastasi myöntävästi. Puhelinta pidettiin siten, että kantelija sai näppäiltyä laitteeseen PIN-koodin, joka toisella yrityksellä avasi puhelimen lukituksen.

Kantelija ei toimenpiteen suorittamisen jälkeen ilmaissut kipua tai valittanut minkäänlaisia vammoja. B:n mukaan hänen suurin murheensa tuntui olevan, milloin hän pääsisi ulos tupakalle.

B viittaa eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen edellä mainittuun ratkaisuun, jonka jälkeen Lounais-Suomen poliisilaitoksessa on aloitettu varautuminen tilanteeseen, jossa joudutaan soveltamaan kyseistä päätöstä. B:n mukaan nyt puheena olevassa kantelunalaisessa tilanteessa toimittiin sellaisella toimintatavalla, jota oli etukäteen pohdittu poliisilaitoksen oikeusyksikön kanssa seuraavien kohtien mukaisesti:

Koska sormenjäljellä suojatun matkapuhelimen suojauksen murtaminen rinnastetaan henkilötuntomerkkien ottamiseen, selvitä täytyykö edellä mainittu ehto.

- Kantelijan epäiltiin syyllistyneen varkauteen, eli henkilötuntomerkkien ottamisen edellytys täytyi.

Kohdehenkilölle tulee antaa mahdollisuus avata matkapuhelimen suojaus vapaaehtoisesti. Hänelle kuitenkin tulee selvittää, että suojaus tullaan avaamaan, vaikka hän siihen ei suostuisi. Hänelle on myös kerrottava, että tilanteessa tullaan käyttämään tarpeen vaatiessa voimakeinoja.

- Poliisilla oli käytössä matkapuhelinyhteys latvian kielen tulkin kanssa. Puhelimen kaiutin oli päällä ja kaikki paikalla olijat kykenivät kuulemaan tulkin kääntämän puheen. Edellä mainitut ilmoitukset oli esitetty kantelijalle ennen toimenpiteeseen ryhtymistä, mutta hän oli kerrotulla tavoin kieltäytynyt avaamasta puhelimen lukitusta vapaaehtoisesti.

Etukäteen on otettava huomioon tarvittavat resurssit vastarinnan murtamiseksi sekä tilanteen hoitamiseksi turvallisesti loppuun.

- Tilanteeseen varattiin jo etukäteen riittävästi henkilöitä, jotta toimenpide saataisiin suoritettua turvallisesti. Riittävällä henkilömäärällä pystyttiin välttämään tilanne, jossa kohdehenkilön mahdollisen vastustelun johdosta loukkaantumisen riski kasvaa, joko kohdehenkilöllä tai suorittajilla.

Toimenpiteen aikana vastarinnan murtamiseksi käytettävien mahdollisten voimakeinojen on täytettävä puolustettavuuden, suhteellisuuden ja vähimmän haitan periaatteet.

- Kantelijaa pidettiin aloillaan sängyn päällä. Toimenpiteen luonne on sellainen, että kohdehenkilö pyritään pitämään liikkumattomana. Sormea on muussa tapauksessa vaikeaa asettaa tunnistimelle.

Tila missä toimenpide suoritetaan, on valittava siten, että kohdehenkilölle tai suorittajille ei aiheudu ylimääräistä loukkaantumisen vaaraa.

- Tilaksi valittiin kantelijan säilytystila (pidätysselli) koska kyseinen tila on rajattu, eli hyvin hallittavissa. Lisäksi tilavalintaa puolustaa se, että mikäli kohdehenkilö alkaa vastustaa toimenpidettä, hänet kyetään pitämään sängyn pehmeän patjan päällä paikallaan.

Suoritettut toimenpiteet on kuvattava lyhyesti laite-etsintäpöytäkirjassa.

- Suoritettut toimenpiteet on B:n toimesta kirjattu laite-etsintäpöytäkirjaan.

Lounais-Suomen poliisilaitoksen lausunto

Poliisilaitoksen lausunnossa todetaan, että tilanteessa on noudatettu suhteellisuusperiaatetta. Toimenpide on ollut puolustettavissa suhteessa tehtävän tärkeyteen, kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin.

Tilanteessa on myös noudatettu vähimmän haitan periaatetta. Kantelijan oikeuksiin ei ole puututtu enempää eikä hänelle ole aiheutettu suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on ollut välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Tehtävä on yritetty ensisijaisesti hoitaa neuvoin, kehotuksin ja käskyin. Kantelijalle on ensisijaisesti annettu mahdollisuus avata matkapuhelimen suojaus vapaaehtoisesti. Hänelle on myös selvitetty, että suojaus tullaan avaamaan, vaikka hän ei siihen suostuisi.

Asiassa on käytetty tulkkia. Kantelijalla ei ole siten ollut mahdollisuutta väärinymmärrykseen.

Tila, missä toimenpide on suoritettu, on valittu siten, että kantelijalle tai toimenpiteen suorittajalle ei ole aiheutunut loukkaantumisen vaaraa.

Poliisilaitoksen lausunnossa todetaan, että vastaavan kaltainen asia on aikaisemmin ratkaistu eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen 12.12.2016 (dnro 2296/2/15) antamassa ratkaisussa. Sen mukaan matkapuhelimen biometrinen suojaus on ollut mahdollista murtaa ilman epäillyn suostumusta käyttäen epäillyn sormeaa laitteen sormenjälkitunnisteessa voimakeinoin. Sormenjäljellä suojatun matkapuhelimen suojausten murtaminen on rinnastettu henkilötuntemerkkien ottamiseen.

Lounais-Suomen poliisilaitos on toiminut asiassa poliisia ohjaavan lainsäädännön periaatteiden ja ylemmän laillisuusvalvojan ohjeistuksen mukaisesti.

3.2 Oikeusohjeita

Pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat.

Pakkokeinolain 8 luvun 20 §:n 1 momentin mukaan laite-etsinnällä tarkoitetaan tietokoneessa, telepäätelaitteessa tai muussa vastaavassa teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä etsinnän toimittamishetkellä olevaan tietosisältöön kohdistettavaa etsintää.

Pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillystä tunnistamista, rikoksen selvittämistä ja rikosentekijöiden rekisteröintiä varten sormen-, käden- ja jalanjäljet, käsiala-, ääni- ja hajunäytteen, valokuvan sekä tuntomerkkitiedot (henkilötuntemerkit).

Poliisilain 1 luvun 3 §:n mukaan poliisin toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin.

Poliisilain 1 luvun 4 §:n mukaan poliisin toimenpiteillä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Poliisilain 1 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan poliisilla on oikeus luopua toimenpiteestä, jos sen loppuun suorittaminen voisi johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen tavoiteltavaan päämäärään nähden.

Poliisilain 2 luvun 17 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.

3.3 Arviointi

Pakkokeinolaki mahdollistaa henkilötuntomerkkien ottamisen rikoksesta epäillystä rikoksen selvittämistä varten. Sormenjäljet mainitaan laissa yhtenä henkilötuntomerkkinä. Tuntomerkit saadaan ottaa epäillystä riippumatta siitä, millaisesta rikoksesta häntä epäillään.

Pakkokeinolain 8 luvussa säännellyt henkilöön kohdistuvan etsinnän muodot henkilöntarkastus ja henkilönkatsastus sekä lain 9 luvussa säännelty henkilötuntomerkkien ottaminen eivät eroa toiminnallisesti merkittävästi toisistaan. Henkilönkatsastukseksi on katsottu esimerkiksi erilaisten näytteiden ottaminen, kuten veri-, virtsa-, sylki-, hius- tai karvanäytteen ottaminen. Sinällään henkilönkatsastusta koskevilla pakkokeinolain säännöksillä on kuitenkin tiettyä relevanssia pohdittaessa toimenpiteenä olevan henkilön perustuslaissa suojatun koskemattomuuden suojan ulottuvuutta ja siihen puuttumisen edellytyksiä.

Sormenjäljet sisältävät tietoa, jolla henkilö voidaan tarkoin yksilöidä monissa olosuhteissa. Näin ollen niillä on vaikutusta henkilön yksityiselämään. Siten sormenjälkien kuten myös muiden henkilötuntomerkkien ottamiselle säännöksissä määritellyjä edellytyksiä tulee noudattaa tiukasti. Henkilötuntomerkkien ottamiseen riittää se, että henkilöä epäillään rikoksesta. Mitään nimenomaista vaatimusta rikoksen vakavuusasteesta ei laissa ole edellytetty.

Tässä tapauksessa kantelijalta oli otettu sormenjäljet niiden sisältämien tietojen laissa säädetyn käyttötarkoituksen mukaisesti rikoksen selvittämiseksi. Selvityksen mukaan rikoksen selvittäminen edellytti laite-etsinnän toimittamista epäillyn matkapuhelimeen.

Katson käytettävissäni olevasta selvityksestä ilmenevien seikkojen perusteella, että poliisilla on ollut pakkokeinolaissa säädetyt muodolliset edellytykset laite-etsinnän kohdistamiseksi kantelijan matkapuhelimeen sekä henkilötuntomerkkien ottamiselle kantelijasta. Kantelussa ei sinänsä olekaan kyseenalaistettu laite-etsinnän tai henkilötuntomerkkien pakkokeinolaissa säädettyjen edellytysten olemassaoloa. Esitetty arvostelu kohdistuu suoritettuun toimenpiteeseen poliisin voimankäytön sekä kantelijan itsekriminointisuojaan näkökulmasta.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin on edellä selvityksissäkin viitatusen toisen ratkaisun (dnro 2296/2/15) yhteydessä pyytänyt sisäministeriön lausunnon liittyen sormenjälkitutkimuksen avaamiseen vastoin epäillyn tahtoa. Sisäministeriön lausunnossa esittämän näkemyksen mukaan menettely ei loukkaa epäillyn itsekriminointisuoja, jos rikoksesta epäilty ei velvoiteta aktiivisesti antamaan sormenjälkeä, vaan kysymys on viranomaisen toimenpiteen passiivisesta sietämisestä. Sormenjälkitunniste voidaan ottaa viime kädessä voimakeinoja käyttämällä, ottaen kuitenkin huomioon voimakeinojen puolustettavuuden, suhteellisuusperiaatteen ja vähimmän haitan periaatteen.

Kun henkilötuntomerkkien ottaminen rikoksen selvittämiseksi on perustunut lakiin, ei menetelmän käyttö henkilön matkapuhelimen suojauksen murtamiseksi etsinnän toimittamista edesauttavana toimenpiteenä ole mielestäni ollut kerrotuissa olosuhteissa lainvastaista. En katso, että suoritettu toimenpide olisi loukannut epäillyn oikeutta olla myötävaikuttamatta sen

rikoksen selvittämiseen, josta häntä epäiltiin. Kysymys on tältä osin mielestäni ollut edellä selostetussa sisäministeriön lausunnossakin todetusta viranomaisen toimenpiteen passiivisesta sietämisestä.

Näkemykseni mukaan epäillyn itsekriminointisuojaan puuttumista olisi merkinnyt, jos hänet olisi jollain tavoin pakotettu paljastamaan puhelimen salasana tai PIN-koodi, etenkin jos se olisi ollut ainoastaan epäillyn muistissa. Näin ei tässä tapauksessa tapahtunut, vaikka poliisin voimakäyttö johtikin siihen, että kantelija itse avasi puhelimen PIN-koodilla. Voimankäytön tavoitteena ei ollut saada kantelijaa paljastamaan PIN-koodia, vaan hänen sormenjälkensä käyttäminen puhelimen lukituksen avaamiseen.

Mitä tulee sitten poliisin toimenpiteen totuttamistapaan, totean seuraavan.

Selvitysten perusteella näyttää siltä, että toimenpiteisiin oli varauduttu varsin suurella henkilömäärällä sen vuoksi, että voimakeinoja voitaisiin käyttää hallitusti niin, että jokaisella toimenpiteeseen osallistuvalla olisi oma tehtävänsä kantelijan paikallaan pitämisessä hänen sormenjälkensä lukemiseksi älypuhelimessa. Selvityksen mukaan näin menetellen on voitu muun muassa vähentää voimakeinojen käytön seurauksena syntyvää vahinkojen riskiä. Selvityksissä todetaan, että usein myös riittävä henkilömäärä saa pakkokeinon kohteen luopumaan vastarinnasta.

Katson, että nyt puheena oleva menettely jää kauaksi sellaisesta rikoksesta epäillyn fyysiseen koskemattomuuteen kielletystä puuttumisesta näytön hankinnan tarkoituksessa, josta oli kyse Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen *Jalloh v. Saksa* -tuomiossa (2006). Tapauksessa huumausainerikoksesta epäillylle annettiin pakotetusti nenä-mahaletkun kautta oksennusreaktion tuottavaa ainetta tarkoituksessa saada epäilty oksentamaan nielemänsä huumausainepussi. Ihmisoikeustuomioistuin piti menettelyä epäinhimillisenä ja halventavana ja myös itsekriminointisuoja loukkaavana (ks. tuomion kohdat 111–123). Toisaalta voidaan panna merkille, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on uudessa oikeuskäytännössään määrittänyt ihmisarvoisen kohtelun käsitettä ja vaatimuksia entistä tiukemmaksi. Tapauksessa *Bouyid v. Belgia* (2015) ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että viranomaisten kontrollissa olevaan henkilöön kohdistettu mikä tahansa fyysinen voima, jos sen käyttäminen ei ole ehdottoman välttämätöntä henkilön oman käyttäytymisen takia, on periaatteessa aina ihmisarvoa alentavaa. Linjaus koskee nimenomaan perusteettomia viranomaistoimia eikä estä lakitasoiseen toimivaltanormiin perustuvaa ja asianmukaisesti perusteltua voimankäyttöä viranomaistoiminnassa.

Totean, että tilanne ei ole ollut toisaalta tutkinnan tavoitteiden turvaamisen ja toisaalta toimenpiteiden kohteen perusoikeuksien turvaamisen ja edellä ilmenevien periaatteiden näkökulmasta helppo. Jo se, ettei kantelijan mahdollisen vastarinnan voimakkuudesta tai siitä, mikä hänen sormistaan ylipäättään avaisi matkapuhelimen lukituksen, ole ollut ennakkotietoa, on asettanut toimenpiteelle omat vaatimuksensa ja ollut omiaan vaikeuttamaan etukäteisarvion tekemistä oikeasuhteisista resursseista. Tilannetta varten oli kuitenkin selvityksen perusteella laadittu tarkka ja yksityiskohtainen suunnitelma.

Sinänsä ei lähtökohtaisesti ole perusteita laillisuusvalvonnan näkökulmasta kritisoida sitä, että tavoiteltuun tarkoitukseen nähden varauduttaisiinkin jossain määrin epäsuhteisin resurssein. Sen sijaan arvostelulle altista olisi, jos tarkoituksen saavuttamiseksi käytettäisiin tarpeettoman ankaraa menettelyä. En näe tässä yhteydessä perusteita arvostella poliisin ennakoarvion pohjalta tehtyjä varautumistoimia mahdolliseen voimankäyttötilanteeseen riittävin resurssein. Korostan kuitenkin yleisellä tasolla, että mitä voimakkaammin ihmisten oikeuksiin aiotaan puuttua tai varaudutaan puuttuttavan, sitä tärkeämpää on arvioida suunniteltavaksi käytettyä voimakeinoa suhteessa toimenpiteen tarkoitukseen. Tätä arviointia tulee tehdä ennen toimenpiteeseen ryhtymistä sekä jatkuvasti sen aikana.

Katson, ettei käytettävissäni olevan selvityksen perusteella ilmi tullutta menettelyä ole aihetta arvostella voimakeinojen puolustettavuuden, suhteellisuusperiaatteen ja vähimmän haitan periaatteen näkökulmasta. Arviooni on vaikuttanut tässä tapauksessa myös se, ettei voimankäyttötilanne edennyt tässä tapauksessa niin pitkälle, että kantelijan sormia olisi ryhdytty yksitellen vääntämällä kokeilemaan matkapuhelimen lukituksen avaamiseksi, jolloin hänen loukkaantumisriskinsä olisi voinut ollut huomattavasti suurempi.

Korostan kuitenkin pitäväni tärkeänä, että poliisi ottaa vastaavanlaisia tilanteita ajatellen etukäteissuunnittelussaan myös huomioon poliisilaissa säädetyn toimenpiteestä luopumisen mahdollisuuden sen ennakoitavissa olevien seurausten takia.

4 TOIMENPITEET

Kantelu ei anna aihetta toimenpiteisiini. Lähetän jäljennöksen tästä ratkaisustani tiedoksi Lounais-Suomen poliisilaitokselle.